MAGYAR POLGÁRI VÉDELMI SZÖVETSÉG
ÉS A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG
POLGÁRI VÉDELMI SZAKOSZTÁLY KIADVÁNYA

POLGÁRI VÉDELMI SZEMLE

MÉRTÉKADÓ SZAKMAI FOLYÓIRAT

www.mpvsz.hu

2009/1. SZÁM

KIADJA A MAGYAR POLGÁRI VÉDELMI SZÖVETSÉG
1131 Budapest, Zsinór u. 8–12.
Telefon/fax: 340-2125 • Honlap: www.mpvsz.hu
e-mail: pvszovetseg@katved.hu

Felelős kiadó: DR. ENRŐDI ISTVÁN nyá. pv. ezredes, PhD.
MPVSZ elnök

Szerkesztőbizottság elnöke:
OROVECZ ISTVÁN
nyá. pv. vezérőrnagy, főtanácsos

Szerkesztőbizottság tagjai.
DR. PATAKY IVÁN nyá. ezredes, a hadtudomány kandidátusa
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY ezredes, a hadtudomány kandidátusa
PROF. DR. PADÁNYI JÓZSEF mk. ezredes, egyetemi tanár, a MTA doktora
DR. TÓTH RUDOLF mk. nyá. dandártábornok, PhD.
DR. VARGA IMRE pv. mk. ezredes, PhD.
DR. VARGA PÉTER MIKLÓS nyá. mk. ezredes, PhD.
DR. HORNYACSEK JÚLIA pv. őrnagy, PhD.
DR. MUHORAY ÁRPÁD pv. vezérőrnagy, PhD.

Főszerkesztő:
TÓTH KÁROLY
nyá. pv. ezredes, főtanácsos

ISSN 1788-2168

POLGÁRI VÉDELMI SZEMLE

BUDAPEST, 2009

K I A D V Á N Y U N K S Z E R Z Ő I :

Benye János *pv. alezredes*
a Pécsi Tudományegyetem doktorandusza

Bojti Imre *nyá. pv. alezredes, főtanácsos,*
a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Polgári Védelmi Szövetség elnöke

Dr. Demeter István *nyá. pv. ezredes,*
a Magyar Polgári Védelmi Szövetség alelnöke

Dr. Endrődi István *nyá. ezredes,*
PhD. a Magyar Polgári Védelmi Szövetség elnöke

Dr. Földi László *PhD.*
a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem docense

Dr. Hornyacsek Júlia *pv. őrnagy, PhD.*
a monori polgári védelmi kirendeltség vezetője

Horváth Zoltán
a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, doktorandusza

Hülvely Lajos *nyá. alezredes,*
egyetemi docens

Karóczkai János *mk. pv. ezredes,*
a Zala megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, igazgatóhelyettese

Kemény József *nyá. pv. ezredes,*
a Zala Megyei Polgári Védelmi Szövetség elnöke

Dr. Muhoray Árpád *pv. vezérőrnagy PhD.,*
Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóhelyettes

Nagy Rudolf *mk. pv. alezredes,*
a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusza

Orovecz István *nyá. pv. vezérőrnagy,*
a Magyar Polgári Védelmi Szövetség szakmai elnöke

Dr. Ország Imre *nyá. mk. ezredes, CSc.,*
a Magyar Polgári Védelmi Szövetség alelnöke

Palásti Ferenc *dandártábornok,*
a Köztársasági Elnöki Hivatal, katonai főosztályvezetője

Prof. Dr. Szabó Sándor *nyá. mk. ezredes,*
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Dr. Takács Árpád *pv. alezredes,*
Békés megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság igazgató helyettese

Dr. Tatár Attila *tü. altábornagy, PhD.,*
az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója

Dr. Tollár Tíbor *nyá. határőr alezredes, PhD.*

Dr. Tóth Ferenc *pv. ezredes,*
az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főosztályvezetője

Tóth Károly *nyá. pv. ezredes*

Dr. Tóth Rudolf *nyá. mk. dandártábornok, PhD.,*
a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmei Egyetem docense

Tartalomjegyzék

Polgári Védelmi Szemle
V. évf. 1. szám (2009)

Fókuszban

Endrődi István: A Magyar Polgári Védelmi Szövetség közgyűlése által jóváhagyott 2008-ik évi közhasznúsági fő feladatok ismertetése 3-27

Tatás Attila – Tóth Ferenc: Elmélyülő stratégiai együttműködés : az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatójának hozzászólása a Magyar Polgári Védelmi Szövetség 2009. évi küldöttgyűlésén 28-32

Palásti Ferenc: Bevezető gondolatok : a civil és társadalmi szervezetek helye szerepe a magyar honvédelem rendszerében 33-36

Ország Imre: A Magyar Polgári Védelmi Szövetség nemzetközi együttműködése 37-42

Biztonság, védelem, stratégia

Varga Imre: A polgári védelem feladatrendszerének áttekintése, különös tekintettel a rendkívüli állapot kihirdetése során jelentkező feladatainak egyes újszerű aspektusaira 43-50

Orovecz István: A polgári védelem lehetséges feladatai a Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiájának tükrében 51-56

Nagy Rudolf – Földi László: A kritikus infrastruktúrák és védelmük nemzeti programja 57-71

Tollár Tibor: A polgári védelmi feladatok finanszírozási problémái 72-86

Fölkészítés, kiképzés

Demeter István: Gondolatok a polgári védelmi szervezetek által 2008-ban végrehajtott gyakorlatokról 87-92

Szabó Sándor – Tóth Rudolf: Katasztrófavédelmi szakemberek képzése a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen 93-105

Takács Árpád: Gyakorlatok Békés megyében : Orosháza város külső védelmi gyakorlata 2008 106-118

Kemény József: Lakosság felkészítés Zala megyében 119-123

Fórum

Hornyacsek Júlia – Hülvely Lajos: A lakosság önvédelmi készsége növelésének gyakorlata 2. : nemzetközi kitekintés: Ausztria 124-140

Karóczkai János: A téli időjárás kapcsán kialakult gondok, problémák és megoldásuk Zala megyében 2009. 01.27-e és 31-e közötti időszakban 141-145

Tóth Rudolf – Horváth Zoltán: A logisztikai támogatás helye, szerepe a hazai katasztrófavédelem rendszerében 146-163

Benye János: Globális klímaváltozás hatása és védekezési lehetőségei helyi önkormányzati szinten Tatbánya megyei jogú városban 164-170

Bojti Imre: Összefoglaló értékelés egy gyakorlat margójára 171-175

Tóth Károly: Múlt, jelen, jövő 176-177

Rövid tartalmi kivonat a megjelent írásokból 178-181

DR. HORNYACSEK JÚLIA – DR. HÜLVELY LAJOS

A LAKOSSÁG ÖNVÉDELMI KÉSZSÉGE NÖVELÉSÉNEK GYAKORLATA 2.

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS: AUSZTRIA

A tanulmány első részében[1] a szerző vizsgálta, hogy Németországban hogyan és milyen formában működik a lakosság védelme, milyen a katasztrófavédelem rendszere, és milyen szerepet vállalnak a hivatásos szervek és a civil szervezetek a lakosság önvédelmi készségének fejlesztésében. Ebben a részben bemutatjuk, hogy Ausztriában hogyan alakult a védelem rendszere, hol helyezkedik el ebben a polgári védelem, milyen tényezőket foglal magába, és mely szervek, szervezetek vesznek részt a polgári védelmi feladatok megoldásában.

I. A POLGÁRI VÉDELEM SZEREPE NAPJAINKBAN

Nyugat-Európa országaiban, így Ausztriában is, a történelem során az első világháború előtt a lakosság védelme nem volt központi kérdés, hiszen a hátországot nem érintette a frontvonalak pusztító hatása. Hosszú ideig a katasztrófákra való felkészülés, és az ellenük való védelem sem tartozott az állami feladatok közé. A katasztrófa-helyzetek kezelésére a lakosság, a helyi kisközösségek voltak hivatottak, segítésükre pedig a települési szervezetek, mint például a tűzoltóság voltak kijelölve. A megelőző intézkedéseket a helyi hatóságok irányították. 1863-ban alakult meg a Nemzetközi Vöröskereszt, majd a technikai, ipari fejlődés nyomán megszaporodó katasztrófák következtében speciális segély-és mentőszervezetek jöttek létre világszerte. A második világháború civil lakosságot is érintő pusztításai tették szükségessé, hogy a civilek védelmét segítő csapatok és a hadseregen belül ilyen céllal szervezetek jöjjenek létre. Egyre nagyobb lett az állami szerepvállalás a védelmi feladatokban. A II. világháború után 1949. augusztus 12-én 59 állam képviselőinek részvételével elfogadták Genfben azt a négy egyezményt, amely megteremtette a

polgári lakosság védelmének alapjait. 1977-ben fogadtak el két további dokumentumot Genfben, a négy alapegyezmény kiegészítésére, az ún. I. és II. Kiegészítő Jegyzőkönyveket. Az egyezményeket „genfi jognak" is nevezik. A jegyzőkönyvek 61. cikkelye teremtette meg a polgári védelem rendszerének alapjait.

A hidegháború korszakában világszerte prioritást kaptak a civil lakosság védelmével kapcsolatos kérdések, és ezzel együtt a védelmi szervezetek fejlesztése. Megkezdődött a nemzetközi szervezetek együttműködése a katasztrófák kezelése vonatkozásában. A hidegháború végével a polgári védelem jelentős leépülése volt érzékelhető Európa-szerte. Hamarosan világossá vált azonban, hogy továbbra is vannak helyzetek, amelyek a normál időszakban működő mentőszervezetek képességeit meghaladják.[2] A 2001-es amerikai terrortámadás, a természeti és civilizációs katasztrófák számának növekedése következtében a polgári védelem megtalálta a szerepét, egyre inkább visszanyerte a jelentőségét, függetlenedett a katonai vonulattól. Európa országaiban más és más szervezeti-és intézményi rendszerben működik, de feladatrendszere változatlan:

Célja a fegyveres összeütközés, a katasztrófa és más veszélyhelyzet esetén a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint az állampolgárok felkészítése azok hatásainak leküzdése és a túlélés feltételeinek megteremtése érdekében."[3]

II. POLGÁRI VÉDELEM AUSZTRIÁBAN[4]

Ausztriában polgári védelem alatt mindazokat a szervezeteket és intézkedéseket értik, amelyek a lakosság és az anyagi javak védelmét szolgálják. Célja a lakosság béke- és háborús időszaki védelme.

Az alábbi területeket foglalja magába:

- Az önvédelemmel kapcsolatos intézményi és intézkedési rendszer
- A mindennapi veszélyek elkerülését célzó intézményi és intézkedési rendszer
- A természeti és civilizációs katasztrófák elleni védelem
- A nemzetközi terrorizmus hatásai elleni védelemmel kapcsolatos intézményi és intézkedési rendszer (Lásd: 1. sz. ábra.)

A polgári védelemi feladatokat a tartományok az Állami Krízis- és Katasztrófavédelem irányításával valósítják meg. A feladatok tervezéséért, koordinálásáért a Belügyminisztérium felelős.[5]

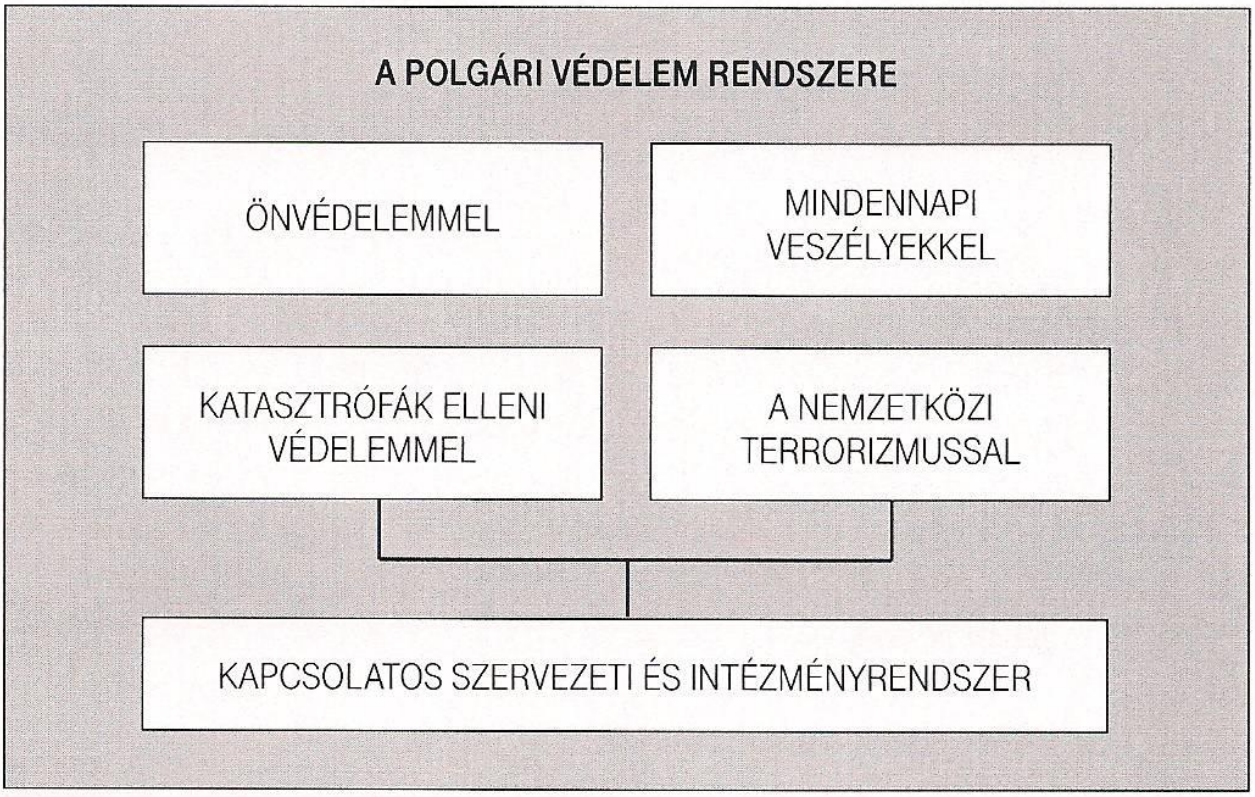

1. sz. ábra: A polgári védelem rendszere Ausztriában
Készítette: Dr. Hornyacsek Júlia 2009. Budapest

LAKOSSÁGVÉDELEM [6]

A lakosságvédelem, a polgári védelem egyik legfontosabb területe, napjainkban előtérbe került Ausztriában is. Egyetemek, mentőszervezetek, politikai fórumok tűzték napirendre, hogy a hatékonyabb lakosságvédelem érdekében javaslatokat tegyenek a szakemberek, a politikusok és a törvényhozók elé. Ennek keretén „A lakosságvédelem nem üres fogalom" címmel akciókat szerveznek a lakosság felkésztésére. Ezek a fórumok kiemelten foglalkoznak az árvízzel kapcsolatos lakosságvédelmi kérdésekkel, a védelmi tervezéssel. Szintén napirenden van a lakossági járványok kérdése és az ezzel kapcsolatos megelőzés fontossága. Igen gyakoriak a tartományok között a riasztás rendjével, gyakorlati feladataival kapcsolatos rendezvények.

2.1 A KATASZTRÓFÁK ELLENI VÉDELEM RENDSZERE

Ausztriában a polgármesterek, a körzeti vezetők illetve a tartományi vezetők kezdeményezhetik bizonyos helyzetek katasztrófává nyilváníthatását, ők felelnek a rendszer irányításáért, működtetéséért. A katasztrófavédelmi szabályzók megalkotása a tartományok joga és kötelessége. A tartományokat a 2. sz. ábra mutatja

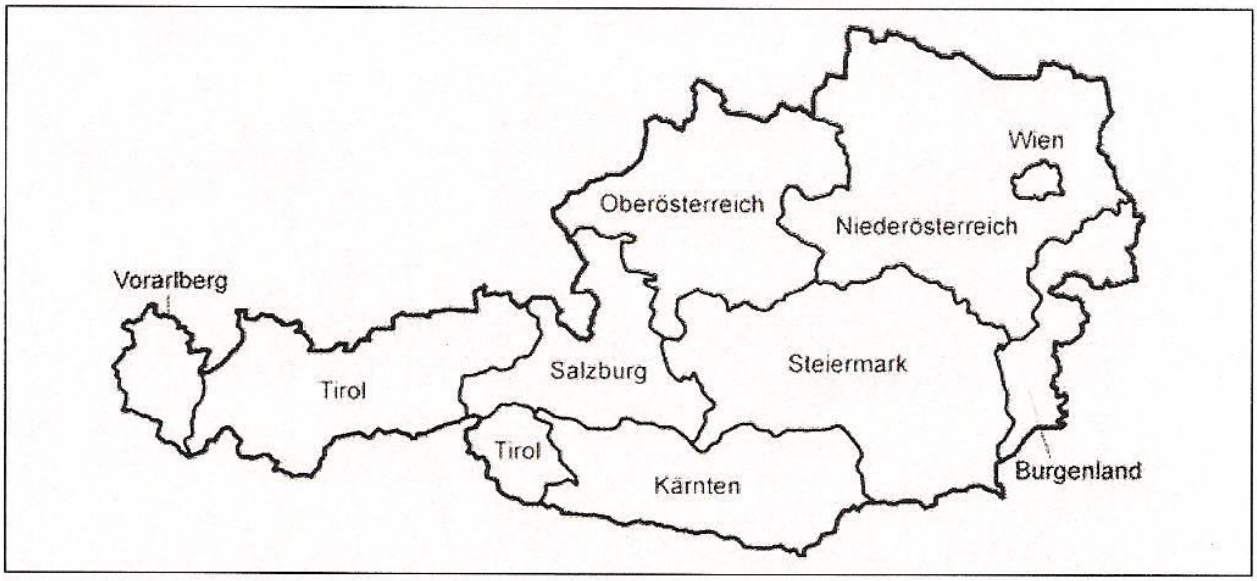

2. sz. ábra: Ausztria tartományai
Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Ausztria_tartom%C3%A1nyai 2009. 04.02

A katasztrófavédelmi rendszert a tartományok a veszélyeztetettségnek, a terület nagyságának, a lakosság létszámának megfelelően alakítják ki.[7] Hogy összképünk legyen a rendszerről, a 3. sz. ábrában foglaltuk össze a tartományi adatokat, melynek alapján a védelmi rendszert tervezik és felépítik.

Tartomány	Főváros	Miniszter	Korm. párt mandát.	Népesség	Terület km²	Város db	Egyéb település
Burgenland	Eisenstadt	Hans Niessl (SPÖ)	SPÖ (19) ÖVP (13)	283.179	3.965	13	158
Kärnten	Klagenfurt	Gerhard Dörfler (BZÖ)	BZÖ (15) SPÖ (14) ÖVP (4)	561.075	9.536	17	115
Nieder-österreich	St. Pölten	Erwin Pröll (ÖVP)	ÖVP (31) SPÖ (15)	1.605.540	19.178	74	499
Ober-österreich	Linz	Josef Pühringer (ÖVP)	ÖVP (25) SPÖ (22) Grünen (5)	1.411.143	11.982	29	416
Salzburg	Salzburg	Gabi Burgstaller (SPÖ)	SPÖ (17) ÖVP (14)	530.359	7.154	10	109
Steiermark	Graz	Franz Voves (SPÖ)	SPÖ (25) ÖVP (24)	1.208.031	16.392	34	508
Tirol	Innsbruck	Günther Platter (ÖVP)	ÖVP (20) SPÖ (9)	705.717	12.648	11	268
Vorarlberg	Bregenz	Herbert Sausgrube	ÖVP (21) FPÖ (5)	367.933	2.601	5	91
Wien		Michael Häupl	SPÖ (55) (SPÖ)	1.680.266	415		

3. sz. ábra: Ausztria tartományai és védelmi tervezési adatai
Forrás: Übersicht der Bundesländer:http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesland_(%C3%96sterreich)2009.03.13.

A katasztrófák kezelése a tűzoltóságok feladata, aki a katasztrófavédelmi szolgálatokkal és a mentőszervezetekkel, szükség esetén a hadsereggel együttműködve végzik a feladatukat. A veszélyhelyzet-kezelés operatív és adminisztratív feladatai szintén megyei és tartományi szinten történik. Amennyiben a katasztrófa meghaladja a területi szinteket, illetve a határokon áttevődő hatása van, akkor a Belügyminisztérium hatáskörében működő állami krízis- és katasztrófa management, valamint a kancellári hivatal feladata annak kezelése.

A Belügyminisztérium Országos Védelmi Hivatalt működtet, amely folyamatosan tartja a kapcsolatot a tartományok védelmi központjaival.

Ausztriában létrehozták az Állami Krízis és Katasztrófavédelem intézményét, a Staatliche Krisen- und Katastrophenschutzmanagement-et (SKKM). 2004. január 20-án pedig életbe lépett az állami Krízis- és katasztrófavédelmi Koordinációs Bizottság. Az ország együttműködik a NATO, az EU, az ENSZ katasztrófák kezelését célzó egyezményeinek megvalósításában, számos bilaterális kapcsolatot épített ki ezen a területen. Az elmúlt időszakban a lezajlott hazai és nemzetközi katasztrófák hatására tervezik a katasztrófavédelmi kérdések újra szabályzását, különös tekintettel a tartományi határokat meghaladó katasztrófák kezelésére. Németország példája, hogy megnyitották a Lakosságvédelmi és Katasztrófavédelmi Hivatalt, valamint hogy az állami segítséget igénylő esetekre kialakították a speciális mentőegységeket, a Medizinische Task Force egységeit, amely Ausztriában tetszést aratott, és ők is gondolkodnak hasonló megoldások keresésében. A katasztrófák kezelése során az elmúlt időszakban felmerültek olyan problémák, amelyek szintén megoldásra, átgondolásra várnak. Ezek a területek a következők:

- hiányos kommunikációs hálózat és eszközök
- nem egységes vezetési struktúrák
- hiányos védelmi eszközök, kapacitások
- a lakossági segítőerők mobilizálásának problémái
- a kritikus infrastruktúra védelmének problémái
- a lakosság riasztásának, felkészítésének kérdései
- a katasztrófa-egészségügyi ellátás, rehabilitáció gondjai
- szükségellátás (víz élelmiszer stb.) problémái

Az osztrák védelmi szakemberek elemezték ezeket a kérdéseket, és folyamatosan újítják a rendszert. A nagy kiterjedésű és hatású katasztrófák kezelésére hozták létre a **Katasztrófasegítségnyújtási Szolgálatot (Katastrophenhilfedienst továbbiakban: KHD).** Ezek, a tűzoltóság azon egységei, amelyek területi és országos szinten is beevethetőek. Általában politikai körzetenként egy készenléti egység van belőlük. Ezek 4-5 komplett rajból azok pedig további csoportokból állnak. Egy készenléti egység összetétele a következő:

- KHD készenléti kommandó raj
- KHD 1., 2., 3., rajok (oltók)
- KHD 4. technikai raj
- KHD vízellátó raj

A rajok felépítése, rendje, vonulási módja jól szabályozott, mindenütt hasonló. A települések és a tartományi tűzoltószövetségeket bízták meg az egységek a létrehozásával. A katasztrófák kezeléséhez helyi eszközökön kívül szükséges eszközöket és járműveket, az országban jól elosztva, biztosítva a lefedettséget, meghatározott tűzoltóságoknál tárolják. Szükség esetén ezek különösebb bürokratikus eljárásrend nélkül más tartományban, sőt külföldön is bevethetőek.

A katasztrófahelyzetek megoldása az alábbi alapelveken működik:
- A káosztól a rend felé lépésenként kell haladni,
- Az egésztől az egyes felé haladva kell tevékenykedni,
- Az egyéni fellépéstől a közösségi intézkedések irányába kell elmozdulni,
- Az erőket koncentrálni és a szükségleteknek megfelelően kell felosztani, működtetni kell a „KIK" rendszert. (Koordináció, Információ, Kooperáció)

A veszélyhelyzet-kezelés vezetését az alábbi alapelvek mentén szervezik:
- az egység elve
- a világos cél elve
- az egyszerűség elve
- a súlypontok megjelölése
- tartalékképzés elve
- cselekvési szabadság
- a helyzetnek megfelelő erők bevetésének elve
- a kockázat és eredmény szembeállításának elve

A veszélyhelyzet-kezelés **vezetésének** összetevői a következők: *a vezetésirányító személyek, a vezetés módszereinek rendszere, a vezetés eszközeinek rendszere, és a vezetési eljárások.*

A VEZETÉS RENDJE

A vezetés rendje kötött, egy szabott körforgás van, amelyet az 4. sz. ábra mutat. Az ábra mutatja, hogy a mentés központi kérdése a jelzést követő megbízás (Auftrag). Ezt követi a tájékozódás (Lagefeststellug), és annak folyamatos kontrollja. Ezt követi a helyzetértékelés (Beurteilung der Lage), majd a tennivalók tervezése (Planung der Durchführung). Ezután közölni kell a feladatot, meg kell bízni a végrehajtókat. (Aufragserteilung). Ekkor a körforgás visszatér az első ponthoz, és a folyamat kezdődik elölről.

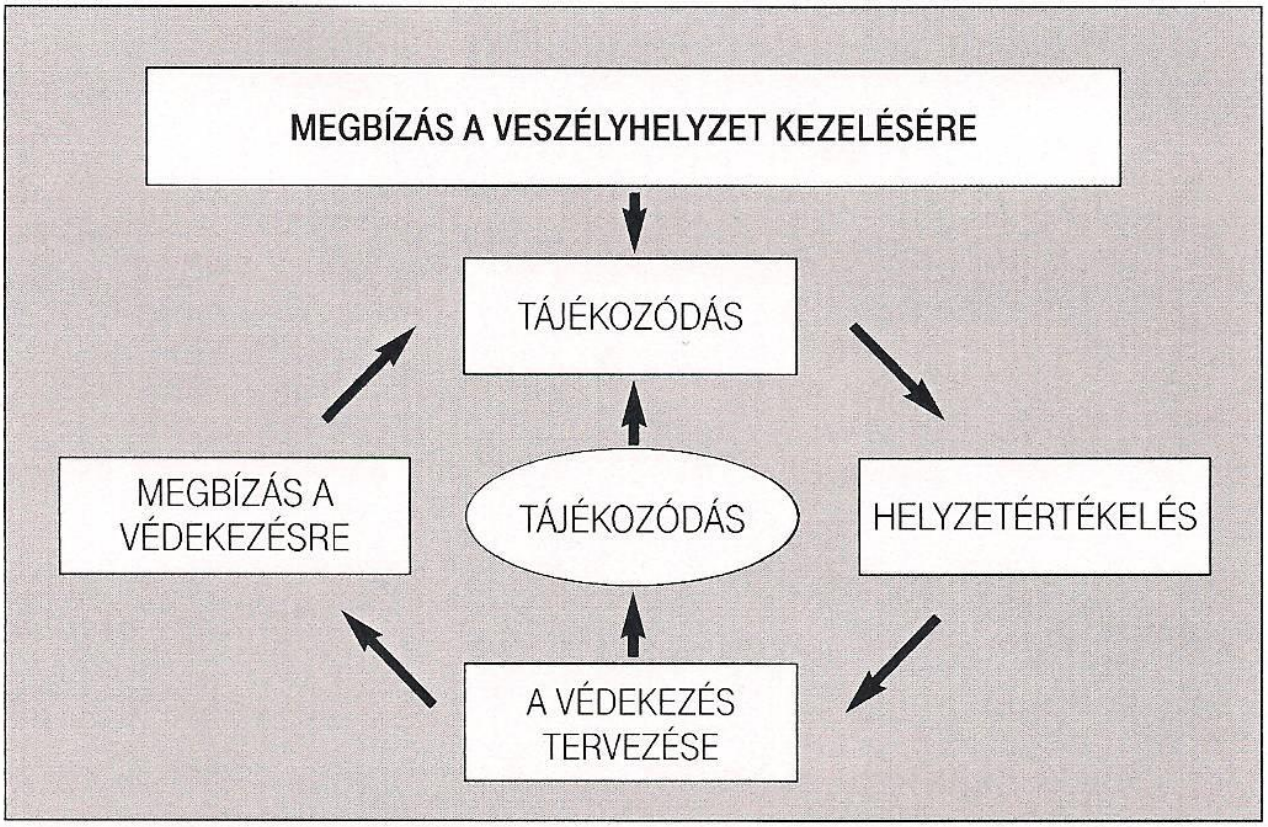

4. sz. ábra: A veszélyhelyzet-kezelés körforgása

forrás: Richtlinie für das Führen im Katastropheneinsatz Staatliches Krisen und Katastrophenschutzmangement 1996. www.sicherheit.ktn.gv.at/38909 DE-SKKM-SKKM Richtlinie fuer_daFuehre_im_Katastrophenfall.pdf S. 18

A VESZÉLYHELYZET-KEZELÉST VEZETŐ PARANCSNOKSÁG FELADATA

A mentés irányítása sok hasonlóságot mutat a magyar gyakorlattal. Sémáját az **5. sz. ábra** szemlélteti. A bevetés helyszíni irányítója önállóan dolgozik, teljes döntési joga van. Veszélyhelyzetben felállításra kerül az irányítási törzs, (Stab) amelynek feladata az információ-gyűjtés, helyzetértékelés, a vezető döntéseinek előkészítése, döntések végrehajtásának ellenőrzése stb. Két csoportból tevődik össze: *a bevetési területek vezetőiből (Führungsgruppe) és a szakmai csoportból (Fachgruppe).* A szakmai csoport a szakértőkből, összekötő tisztekből, és a szakmai tanácsadókból áll.

A törzs vezetője minden megjelenő szervezettel és a kárhely parancsnokával összeköttetésben áll. A bevetési területek a következők:

- S1: a személyi feltételeket biztosító csoport
- S2: helyzetelemző- értékelő csoport
- S3: operatív törzs
- S4: mindenoldalú támogatási csoport
- S5: Riasztó, tájékoztató csoport
- S6: Kommunikációs-dokumentációs csoport

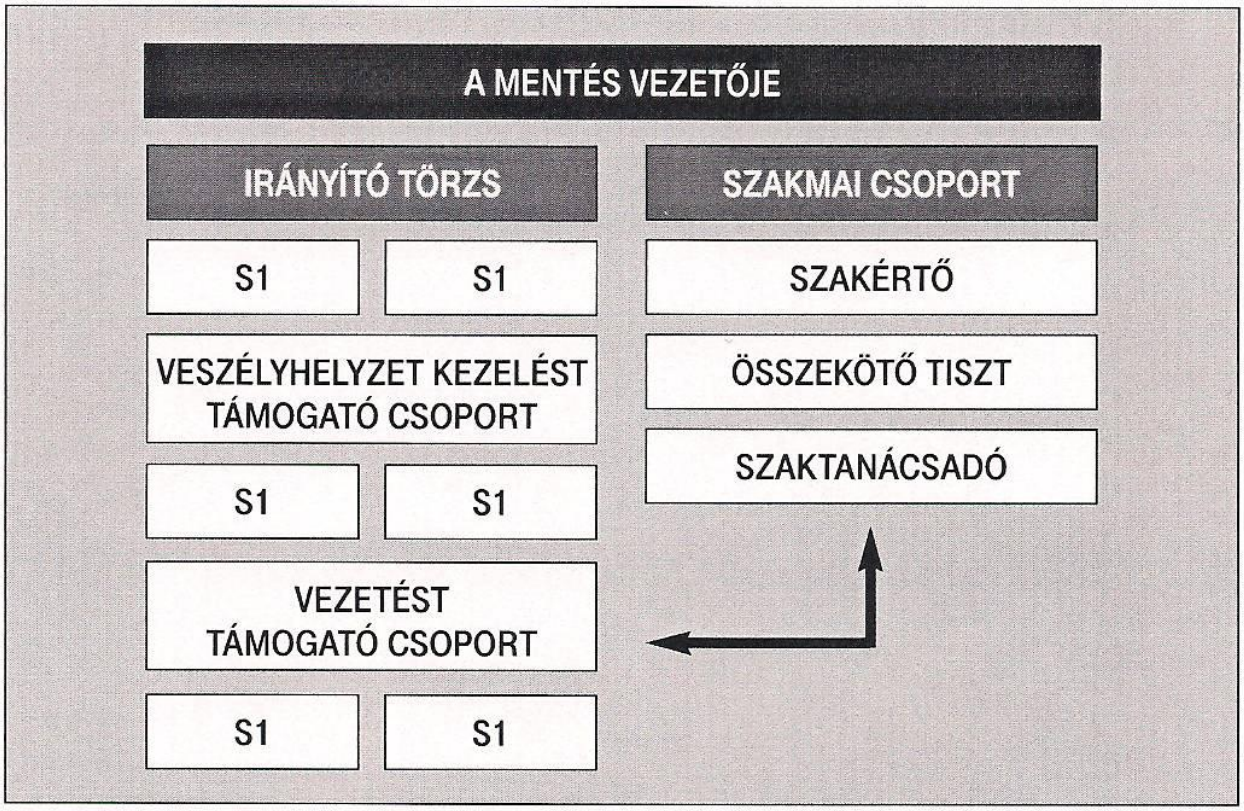

5. sz. ábra a törzs összetétele

forrás: Richtlinie für das Führen im Katastropheneinsatz Staatliches Krisen und Katastrophenschutzmangement 1996. www.sicherheit.ktn.gv.at/38909 DE-SKKM-SKKM Richtlinie fuer_daFuehre_im_Katastrophenfall.pdf S. 18

Az S2., S3. csoport a mentés és a veszélyhelyzet-kezelés irányításáért és koordinálásáért, az S1., S4. csoport a mentés anyagi-technikai feltételeinek megteremtéséért, a veszélyhelyzet-kezelés logisztikai támogatásáért, az S5., S6. csoport a vezetés híradó és informatikai feltételeinek biztosításáért, és a sajtó és kommunikációs feladatok ellátásáért felel.

Az adott helyzettől függ, hogy mely csoportok állnak fel, a csoportokat mivel bővítik, és hogyan vonják össze a bevetési csoport-felelősöket, és milyen módon kapcsolódhatnak egymáshoz a bevetési területek.

2.2 A CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A VÉDELEM RENDSZERÉBEN

Az osztrák védelmi rendszer az állami hivatásos szervek és a civil szervezetek tevékenységén alapszik. Az állami hivatásos szervek közé tartoznak az osztrák fegyveres erők, a Rendőrség, a Tűzoltóság, a Mentő Szolgálat, a Katasztrófavédelem stb. Az önkéntesség, ahogy Németországban, Ausztriában is rendkívül jelentős. Sok civil szervezet, államilag szavatolt, törvényben meghatározott módon, részt vesz a katasztrófák kezelésében a lakosság védelmében. A 6. sz. ábrán található az ún. K-Kreis, a mentőszervezetek logo-ival, Ausztria-szerte ismert a lakosság körében.

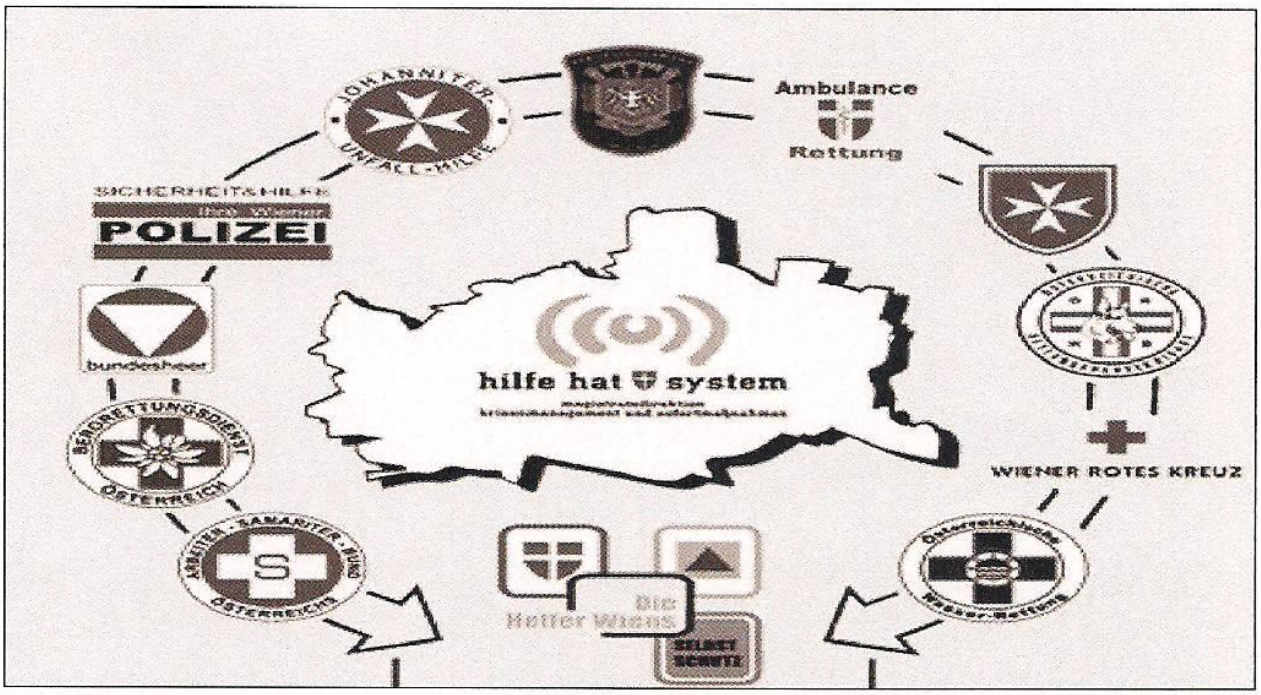

6. sz. ábra K-Kreis Ausztria

Forrás: http://www.diehelferwiens.at/k-kreis 2009. 04. 04.

A K-Kreis a katasztrófa-segítségnyújtási kör, amely a civil és hivatásos mentőszervezetek egységének szimbóluma, a benne résztvevő szervezetek tartományonként hasonlóak. Bécsben, ezek a következők: az Osztrák Mentőkutyások Szervezete, az Osztrák Vizi mentők Szervezete, az Osztrák Amatőr Rádiósok Egyesülete, az Osztrák Hegyi mentők Szervezete, az a Johannita Lovagrend, a Polgári Védelmi Szövetség, a Veteránok Hivatala, a Máltai Szeretet Szolgálat, a Természetbarátok Egyesülete, a Szamaritánusok Szervezete, a Vörös Kereszt stb.

OSZTRÁK POLGÁRI VÉDELMI SZÖVETSÉG

Ausztriában 60-as években alakultak a tartományi polgári védelmi szövetségek 9 tartományban és a fővárosban. Az Osztrák Polgári Védelmi Szövetség (ÖZSV), a tíz tartományi szövetség egyesülésével jött létre. A védelmi szervezetek között speciális szerepet tölt be. A működése alapját az adja, hogy az Alkotmány 9. cikkelye nevesíti a szervezetet és azt a védelmi rendszer részének tartja. Míg a K-Kreis szervezetei katasztrófa esetén operatív feladatokat végeznek, az Osztrák Polgári Védelmi Szövetségre a védelmi feladatok közül alapvetően a lakosság mindenoldalú felkészítése és tájékoztatási feladata hárul. a hatvanas években az atomháború elleni védelem volt a súlypont. Ennek megfelelően a védelmi kérdések elsősorban az óvóhelyek építésére, valamint a civil lakosság építkezési szokásainak olyan irányba „tereléséről" szóltak, hogy minden család alakítson ki egy olyan helyiséget, amely adott esetben egy nukleáris fenyegetettség idején őket sikerrel védhetné.

A Szövetség propaganda munkája akkoriban erre irányult. Az építésügyi szabályzók akkoriban a védelmi helyiségek kialakítására szigorú előírásokat tartalmaztak. Az így megépült életvédelmi létesítményeket folyamatosan működőképes állapotban tartották ezért a csernobili katasztrófa idején ezeket igénybe is vették.

A hidegháború végével a polgári védelmi feladatok prioritásai megváltoztak, előtérbe került a természeti és civilizációs katasztrófák hatásai elleni védelem. Ennek megfelelően Szövetség feladatai között is a katasztrófák elleni védelem kapott kiemelt szerepet, és a lakosság felkészítését is ezen elvek és követelmények szerint hajtja végre. A korábbiakkal ellentétben, napjainkban szerepe kizárólag informatív jellegű, felkészítési feladatokat lát el. Fő célkitűzése az önvédelmi készség gondolatának felébresztése a lakosságban. Ennek érdekében felkészítő kurzusokat szerveznek, amelyekkel felkészítik az állampolgárokat a szezonális veszélyekre, ezen túlmenően a társaik és önmaguk mentésére, megismertetik velük a mentőszervek munkáját. Tartományi szinten pedig iskolaközpontokat működtetnek, amelyek a tűzoltósági kiképzőközpontokban vannak kialakítva. Ezekben a központokban van lehetőségük az állampolgároknak felkészülni a menőszervezetekben való civil munkára. Minden településen vannak megbízottaik, akik Biztonsági Információs Központot /Sicherheitsinformationszentren a továbbiakban: SIZ/ alakítanak ki.

BIZTONSÁGI INFORMÁCIÓS KÖZPONTOK

Ezeknek a központoknak az a feladata, hogy a lakosság felé olyan ismereteket közvetítsenek, amelyek a különböző mentőszervezetek munkáját, rendezvényeit mutatja be, másfelől olyan ismereteket, amely az önmentés, mások mentésének alapjait közvetíti. Az általános és a szezonálisan megjelenő veszélyekről ismeretterjesztő kiadványokat készítettek. A SIZ kétfajta formában működik, az egyik módja, hogy a település egy középületében alakítják ki, és ott a Szövetség egy munkatársa tart ügyletet és az érdeklődőknek átadja mindazokat az információkat, amelyek a település mentőszervezeteivel kapcsolatosak, illetve a lakosság önvédelmi készségének megalapozásához szükségesek. A másik formája, hogy internetes formában működik.[8] A SIZ oldaláról ingyenesen letölthetők azok a kiadványok, amelyeket az adott területre terveztek. Ezek a következők:

- tűzveszély, önmentés
- veszélyhelyzeti tartalék
- riasztás, tájékoztatás
- 112, a nemzetközi hívószám
- sugárvédelem
- tudnivalók a járványokról
- vegyi balesetek
- árvízi tudnivalók stb.

Az állandó kiadványokon kívül az aktuális rovatban az évszakoknak megfelelően a szezonális veszélyekre hívják fel a figyelmet. Így például a tél örömeinek veszélyeire, a lavinaveszélyre, a hőségriadóra stb. Ezeken az oldalakon található még általában a polgári védelmi fogalmak gyűjteménye, amely elsősorban az önvédelemhez szükséges kifejezések magyarázatát tartalmazza. A SIZ tv oldalán pedig videofelvételek találhatók, amelyeket a mentőszervezetek rendezvényeiről, gyakorlatairól forgattak.

A Polgári Védelmi Szövetség rendszeresen részt vesz a lakossági rendezvényeken, információs pontokat alakít ki, és minden települési szervezetnek ún. „SIZ" konténerei vannak, amelyekben a felkészítő anyagokat, PR anyagokat szállítják a rendezvények helyszíneire. A konténerek könnyen mozgathatóak, feltöltésükről folyamatosan gondoskodnak.

2. kép: „SIZ konténerek" Vorarlbergben

Forrás: Az Osztrák Polgári Védelmi Szövetség országos értekezlete előadásanyaga Tulln, 2006. 03.10

2.3 AZ IFJÚSÁG FELKÉSZÍTÉSE

A mentőszervezetek mindegyikének szerepel a programjában a gyerekek ismereteinek bővítése minden olyan tudnivalóval, amely a biztonságukról, a veszélyekről és a veszélyhelyzeti tennivalókról szól. A Szövetség az alsó tagozatos diákok részére ország-szerte szervez biztonsági olimpiákat (SAFETY- tour). A rendezvény lényege, hogy az alsó tagozatos gyerekek a tanáraik segítségével az év folyamán veszélyhelyzeti ismereteket tanulnak, majd helyi, tartományi versenyeken mérik össze tudásukat. A legjobb tartományi csapatok a szövetségi országos versenyen küzdenek meg egymással. A rendezvény kiemelt szerepet kap, a televízió, rádió közvetíti, az országos vezetők, a belügyminiszter megtiszteli jelenlétével a felkészítőket és a versenyzőket. A programot évek óta nemzetközivé szélesítették, magyar, olasz, német, lengyel diákok is rendszeresen meghívást kapnak a versenyre.[9]

A versenyen túlmenően a pedagógusok, óvodapedagógusok számára kurzusok formájában lehetőséget teremtenek arra, hogy a veszélyhelyzeti ismeretek oktatásához szükséges tudást megszerezzék. Ezen túlmenően időszakonként „biztonság-pedagógiai" napokat rendeznek, ahol az aktualitásokról, oktatói tapasztalatokról esik szó. Az oktatási intézmények térítésmentesen megkapják az intézmény biztonságos működtetéséhez szükséges formanyomtatványokat, dokumentációkat (tűzriadó terv stb.), a mentőszervezetek elérhetőségeit, valamint a veszélyhelyzeti ismeretterjesztő kiadványokat. A gyerekekkel való közös munkához speciális weboldalakat működtetnek.

III. KATASZTRÓFA-SZOCIOLÓGIA

Ausztriában egy speciális szakterület van kialakulóban, eredményeit egyre inkább használják a gyakorló védelmi szakemberek. Ez a terület a katasztrófa-szociológia, amely a szociológia tudományán belül a katasztrófák szociális dimenzióival foglalkozik. Gyakorlatilag azt kutatja, hogy a katasztrófáknak milyenek a szocio-struktúrális körülményei, elemzi a katasztrófák következményeinek elhárításában résztvevő szervezetek szociológiai jellemzőit, a katasztrófák következtében végbemenő szociális változásokat és a katasztrófákat elszenvedőkkel kapcsolatos teendők szociológiai nézőpontú kutatását végzik. Elsőként a katasztrófa fogalmának szociológiai szempontú megfogalmazását végezték el.[10] A szociológiai szempontú katasztrófa-fogalom két különböző irányú kialakítását végezték:

- rendszer-teoretikus nézőpontból
- alakzat-, konfliktus-, és változás teoretikus nézőpontból kialakítva.

Ez utóbbi során a katasztrófát, mint jelenséget rapiditás, radikalitás és a rituálék szempontjából közelítik meg. Kidolgozták a katasztrófák alap-koncepcióit, a katasztrófák fázis-modelljeit, amelyek a gyakorlatban jól alkalmazhatók a mentési munka során. A kutatások nagy iramban folynak, az elkövetkező években sok új eredményre várható.

IV. PSZICHO-SZOCIÁLIS TÁMOGATÁS KATASZTRÓFÁK ESETÉN

A katasztrófák megelőzésére pusztító hatásának csökkentésére az osztrákok nem csak a védelmi rendszer fent említett elemeit működetik, hanem a pszicho-szociális támogatás rendszerét is. A pszicho-szociális támogatás mindazon intézkedések és tevékenységek összessége, amelyet katasztrófa-események kapcsán annak érdekében végeznek, hogy az érintettek gyors és hatékony segítséget kapjanak az események feldolgozására, a pszichotraumatikus károsodások elkerülésére.

Ez a tevékenység ősidők óta a társadalom önvédelmi reflexeként működik, gondoljunk a gyászban résztvevő sirató asszonyokra, a természeti népek mai is működő rituáléira. A tudományosan alátámasztott, szervezett formáival azonban, csak az elmúlt évtizedekben találkozhattunk. 2001. március 9-10-én Brüsszelben, majd Sheffieldben és Koppenhágában találkoztak azok a szakemberek, akik kidolgozták a *Tömegkatasztrófák pszichoszociális támogatásának európai irányvonala*[11] *c. dokumentumot.* Megállapították a következőket:

- A pszicho-szociális segítségre szükség van a katasztrófák során, egyenlő rangú része a katasztrófa-menedzsmentnek, és azt a katasztrófát követő fázisok szükségleteihez kell igazítani. (Ezek: akut fázis, átmeneti fázis, lezárási fázis)
- Minden állampolgár része lehet a pszicho-szociális támogatásnak, a munkába nem csak hivatásos szakembereket, hanem önkénteseket is be kell vonni.
- Az országoknak, akik ezt be akarják vezetni, Pszicho-szociális menedzsment-tervet kell készíteniük.
- A katasztrófáknál speciális támogatási kategóriákat kell kialakítani, és ezek mindegyikére más-más módszereket kidolgozni (sérült, tanú, mentő, áldozat hozzátartozója stb.)

Ausztria élen jár ennek a rendszernek a kidolgozásában. A pszicho-szociális támogatási rendszer (továbbiakban: PSM) elemeit a 7. sz. ábra mutatja:

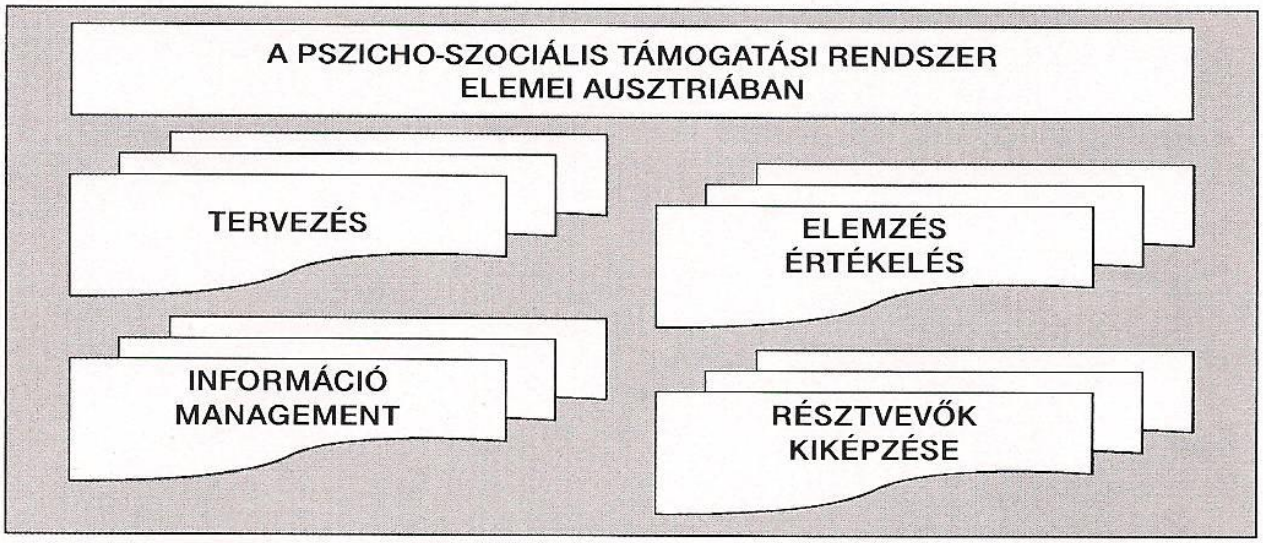

7. sz. ábra: A pszicho-szociális támogatási rendszer elemei

Készítette: Dr. Hornyacsek Júlia 2009. Budapest

A rendszer elemeivel szemben alapkövetelményként fogalmazták meg a következőket:
- Szakszerűség,
- Elvek, keretek, módszerek, szervezeti formák előre rögzítése
- Aktualitás szem előtt tartása
- Személyi, tárgyi feltételek biztosítása.

A rendszer „kiképzés" elemére különös gondot fordítanak. Ez alapképzésből, speciális elméleti és gyakorlati képzésből, és pszicho-traumatológia ismereteinek alkalmazásából áll. A felkészítéseken az aktív tanulás módszerét alkalmazzák, és a saját képességek megismerésére irányuló oktatási formákat részesítik előnyben. A rendszer „Információ management" elemének feladata információk gyűjtése, regisztrálása, feldolgozása, adatkezelés, továbbítás katasztrófák esetén. Ennek érdekében ún. RISC – ket (Krízis Információs Centrumok) hoztak létre, amelyek ad hoc jelleggel egy esemény bekövetkezésekor működnek.

A segítség hatékonyságának növelésére a katasztrófa-eseményeknél úgynevezett „érintettségi kategóriák" -at alakítottak ki. Ezek a következők:
- Sérült (ambuláns, kórházba kell vinni, átmenetileg károsodott, tartósan károsodott stb.)
- Érintett, de nem sérült
- Nem érintett, de látta
- Érintettek hozzátartozói
- Bevetett mentőerők

A fentieken túlmenően megfogalmazták a lelki segítőkkel szembeni elemi elvárásokat is. Ezek a következők:
1. Jó kapcsolatteremtő készség
2. A helyzetértékelés készsége
3. Döntőképesség
4. Szakmaiság
5. Fizikai, pszichés állóképesség
6. Példamutatás, kezdeményező-készség
7. Empátia-készség, de megtartva a szakmaiságot
8. Határozottság
9. Változatos, de adekvát módszerek alkalmazása
10. Felxibilitás
11. Legyen képes a nem verbális jelek fogadására és azok megértésére.

Megvizsgálták továbbá a katasztrófa-eseményeket kísérő speciális jelenségeket pszichológiai szempontból. Ennek alapján beazonosítottak néhány kísérő jelenséget, amivel gyakran számolni kell a katasztrófák során. ezek a következők:
- Veszteség: anyagi, emberi, környezeti,
- Fokozott félelem, pánik

- Rendkívüli életszituációkba kényszerülés (Zárt helyen való kényszerű tartózkodás, kitelepítés stb. miatt, az otthon elhagyása, másutt élés, közösségbe kényszerülés, a társaink vesztesége miatti helytállás, erős fizikai, szellemi megterhelés, a mentésben való részvétel stb.)
- Túlmotivált környezet,
- A mentőerők saját reakcióinak megváltozása stb.

Ezek alapján beazonosították a segítségnyújtás és a szükségletek alapvető elemeit is. Ezek a következők:

- **Akut fázisban:** nyugalom, orvosi segítség, ápolás, információk, lehetőség a vallási, stb. ceremóniákra, alapvető élelmezés, tisztálkodási lehetőségek, a veszteségek beazonosítása, az események és történések „kibeszélésére" való igény stb.,
- **Átmeneti fázisban:** segítség visszatérni a mindennapi életbe, eljárásokban segítés, megküzdési stratégiákhoz, a veszteségek elfogadásához segítség, eltűntek keresésében, azonosításban segítés stb.,
- **Lezárási fázisban:** sikertelen megküzdés (fóbiák, depresszió, post-traumás stressz szindróma kialakulása) esetén pszichoterápia.

Az osztrák támogatási rendszer kiemelt figyelmet fordít a beavatkozó erők, a katasztrófáknál dolgozók szükségleteinek beazonosítására (ellátás, váltás, képességek szerinti beosztás, informálás, ventillálás, megbeszélés-debriefing, én-erősítés, csapatmunka erősítés, stressz-megküzdési technikák fejlesztése stb.)[12]

A pszicho-szociális támogatás feladataként határozták meg, hogy vázolják a rendkívüli események (RES) pszichés hatás-mechanizmusát. A sémát a 8. sz. ábra mutatja:

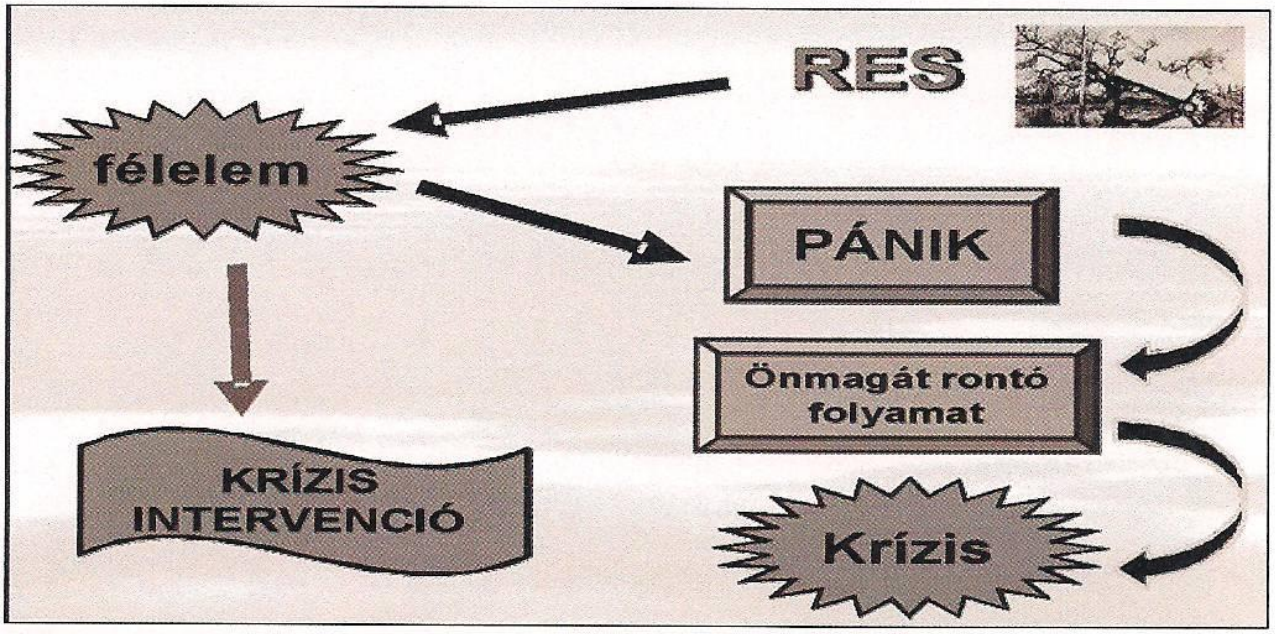

8. sz. ábra: A rendkívüli események hatás-mechanizmusa

Készítette: Dr. Hornyacsek Júlia 2009. Budapest

Az ábrából látható, hogy a krízis elkerülésére a krízisintervenció alkalmazását tartják célszerű megoldásnak. Ennek elemei a következők:

- Hatékony védekezési munkálatok, gyors mentés
- Hatékony kommunikáció-médiakommunikáció
- Pánik-elkerülési mechanizmusok beindítása
- Lakosságvédelem teljes körű alkalmazása
- A helyreállítás haladéktalan megkezdése
- A közösségi funkciók gyors visszaállítása.

A pszicho-szociális támogatás rendszere hazánkban is kialakulóban van, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságon megalakult a Krízisintervenciós segítségnyújtási csoport, akik jó kapcsolatot ápolnak az osztrák partnerrel. Több rendkívüli eseménynél bizonyították felkészültségüket.[13]

Összegezve: Ausztria védelmi rendszere régi hagyományokon alapszik, a polgári védelmi feladatok között napjainkban elsősorban a katasztrófák elleni védekezés feladatai kapnak prioritást, de a polgári védelem felkészült a fegyveres konfliktusok esetén alkalmazandó lakosságvédelmi feladatok végrehajtására is. A katasztrófák elleni védekezés a polgári védelmi feladatrendszer része, végrehajtásában az állami szerveken túlmenően a civil szervezetek is jelentős részt vállalnak. Speciális szerepet tölt be a civil szervezetek között az Osztrák Polgári Védelmi Szövetség, amelynek fő feladata a lakosság felkészítése. Az osztrák védelmi rendszer munkáját tudományos kutatások is segítik, a katasztrófák szociológiai jellegű vizsgálata folyamatosan napirenden van. A segítség-nyújtás fizikai formáin túl fontosnak tartják és eredményesen építették ki a pszicho-szociális támogatás rendszerét. ■

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1 Jürgen Kriz: Grundkonzepte der Psychotherapie. Beltz, Weinheim 2001, ISBN 3621274510.
2. Herman, Judith: Die Narben der Gewalt. Traumatische Erfahrungen verstehen und überwinden. Junfermann, Paderborn, 2. Auflage 2006. ISBN 978-3-87387-525-8
3. Gerhard Stumm und Beatrix Wirth: Psychotherapie, Schulen und Methoden. Falter, Wien 2006, ISBN 3854393784
4. Antholzer, Roland: Trauern und Trösten. Eine Hilfe für Seelsorger und Betroffene, Bielefeld 2. Auflage 2006, ISBN 978-3-89397-572-3 pdf-Download
5. Jürgen Bittger: Großunfälle und Katastrophen. Stuttgart 1996, ISBN 3-7945-1712-1 Fuchs/Khakzadeh/Weber (Hrsg.): Recht im Naturgefahrenmanagement. Studien-Verlag, Innsbruck 2006, ISBN 3-7065-4326-5
6. Andreas Linhardt: Feuerwehr im Luftschutz 1926-1945. Braunschweig 2002, ISBN 3-8311-3738-2 Zweiter Gefahrenbericht der Schutzkommission beim Bundesminister des Innern, Bonn (Bundesverwaltungsamt – Zentralstelle für Zivilschutz) 2001
7. Lars Clausen/Elke M. Geenen/Elísio Macamo (Hgg.): Entsetzliche soziale Prozesse. Theorie und Empirie der Katastrophen (mit allgemeinsoziologischen Theorieansätzen [Clausen, Japp, Quarantelli, Stallings], Forschungsergebnissen, umfangreicher internationaler Bibliographie und einem „Katastrophensoziologischen Glossar"), Münster (LIT-Verlag): 2003, ISBN 3-8258-6832-X

8 Wolf R. Dombrowsky, "Mentale und psychologische Effekte", in: 20 Jahre nach Tschernobyl – Eine Bilanz aus Sicht des Strahlenschutzes. Berichte der Strahlenschutzkommission (SSK) des Bundesministeriums für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. Heft 50. Berlin: H. Hoffmann GmbH Fachverlag 2006, S. 159-204
9. Dr. Hornyacsek Júlia: A lakosság önvédelmi készsége növelésének gyakorlata, Nemzetközi kitekintés: Németország, Polgári Védelemi Szemle MPVSZ, Budapest: 2008. 2. sz. 53-63. oldal ISSN: 17 88-2168
10. 1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről
11. http://de.wikipedia.org/wiki/Katastrophenschutz 2009. 03.13.
12. http://www.bmi.gv.at/zivilschutz/2009. 03. 13.
13. http://www.siz.cc/niederoesterreich/aktuelles/950 2009. 03. 13

JEGYZET

[1] Dr. Hornyacsek Júlia: A lakosság önvédelmi készsége növelésének gyakorlata, Nemzetközi kitekintés: Németország, Polgári Védelemi Szemle MPVSZ, Budapest: 2008. 2. sz. 53-63. oldal ISSN: 17 88-2168
[2] http://de.wikipedia.org/wiki/Katastrophenschutz 2009. 03.13.
[3] 1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről
[4] http://www.bmi.gv.at/zivilschutz/2009. 03. 13.
[5] Bundesministerium für Inneres, Abteilung II/4 (Zivilschutz, Krisen- und Katastrophenschutzmanagement) 1014 Wien, Herrengasse 7
[6] http://www.siz.cc/niederoesterreich/aktuelles/950 2009. 03. 13
[7] http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bevoelkerung/bevoelkerungsstand_und_veraenderung/bevoelkerung_zu_jahres-_quartalsanfang/023582.html Statistik Austria, Statistisches Jahrbuch 2008, Seite 37 bzw. Abschnitt 01 (Geographische und meteorologische Übersichten, administrative Einteilungen), Absatz 1.13 (Fläche und Benützungsarten, Stand 1. Jänner 2008) (PDF)
[8] Ilyen internetes oldal pl.: http://www.siz.cc/bund/aktuelles
[9] a felkészülést a http://www.safety-tour.at honlap segíti
[10] A németországi Kiel Egyetem (Katastrophenforschungsstelle des Institutes für Soziologie der Universität Kiel) volt ennek a kiinduló pontja, ahol az országban használatos 16 katasztrófafogalom kapcsán megalkották a katasztrófa szociológiai szempontú fogalmát. Forrás: http://de.wikipedia.org/wiki/Katastrophensoziologie 2009. 03. 28.
[11] PSYCHOSOZIALE UNTERSTÜTZUNG BEI MASSENKATASTROPHEN Európäische Richtlinie bezüglich verschiedener Aspekte der psychosozialer Unterstützung für Personen, die von Großunfällen und Katastrophen betroffen sind; Kidolgozók: Dr. Serge Boulanger, Gesundheitsministerium, Belgien, Claude Hansen, INSEC, Nainville, Frankreich, Per Hassling, Feuerwehr von Göteborg, Schweden,Dr. Brigitte Lueger-Schuster, Universität Wien, Österreich Henrik Lyng, Dänische Akademie für Katastrophenmanagement, Gentofte, Dänemark, Dr. Ellinor F. Major, Norwegisches Gesundheitsministerium, Norwegen, Dr. Alison Rowlands, Universität Sheffield und Gesundheitsbehörde der Stadt Sheffield NHS, Vereinigtes Königreich, Dr. Geert Seynaeve, Gesundheitsministerium, Belgien
[12] Segítő technikaként ajánlják az alábbiakat:
- Debriefing: bevetés utáni megbeszélés, kiértékelés
- Peers-support (azonos rangúak támogatása kollégák)
- EMDR: Eye-Movement Desensitization and Reprocessing tudományosan elismert és bizonyított módszer, melynek lényege koncentrálás a belső megélésre, elhelyezés egy képzeletbeli terhelés-skálán szemmozgásokkal követi az ujját közben)
- Imagináció: belső képek és a fantázia segítségével segít feldolgozni eseményeket
- Johannes H. Schultz-féle Autogén tréning módszere a lazítási technikák alkalmazására

[13] Részletesebb információ: a www.katasztrofavedelem.hu internetes honlapon, a KIT címszó alatt